

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

И. А. Колесниковой. – М.: Академия, 2006. – 366 с.

5Кан-Калик В. А. Технология профессионального-педагогического общения / В. А. Кан-Калик. – Грозный, 1999. – 189 с.

6Косенко Ю.В. Основы мовой комунікації : навч. посіб. / Ю. В. Косенко. – Суми: Сумський державний університет, 2011. – 187 с.

7Макаренко А.С. Педагогические сочинения: в 8 т. – М.: Педагогика, 1984.

Любовь Дидух

Развитие навыков общения студентов

Аннотация. *Раскрыта сущность и содержание педагогического общения, обоснована необходимость развития общения в процессе обучения студентов в ВУЗах, указаны формы, виды, этапы и приемы развития общения студентов в учебном процессе.*

Ключевые слова: *деятельность, педагогическое общение, профессиональная подготовка, общение, обучение.*

LyubovDidukh

The development of communication skills of students

Summary. *The author dwells on the essence and content of the pedagogical communication, grounds the necessity of higher school students' communication skills development, presents forms, types, stages and methods of students' communication development in the process of study.*

Key words: *activity, learning, professional training, communication, pedagogical communication.*

УДК 378.016

**Людмила Євсюкова,
м. Київ**

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СЛУЖБИ МНС

Служба в МНС України відноситься до розряду професійної діяльності в екстремальних умовах. Виконання службових обов'язків працівниками служби МНС супроводжується різними психоемоційними навантаженнями, тому особливого значення для МНС набувають проблеми, що пов'язані з розробкою системи заходів, спрямованих на підтримання необхідної професійної діяльності та збереження професійного здоров'я співробітників МНС.

Поряд з цим, останніми роками формується нова концепція ставлення до людини, концепція управління людським ресурсом, в якій однією з основних складових є процес розвитку самого суб'єкта, на відміну від раніше домінуючої концепції обліку людського фактора, де провідними були дослідження і принципи розвитку психіки, а не самого суб'єкта, носія психіки.

Розв'язання завдання управління людським ресурсом передбачає розкриття можливостей і закономірностей розвитку суб'єкта. В зв'язку з

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

чим відзначається важливість програм професійного становлення і розвитку фахівців МНС у навчальних закладах у руслі парадигми управління людським ресурсом.

Одним із актуальних завдань, що висуваються перед викладачами в процесі підготовки майбутніх фахівців служби МНС, є їхня професійна підготовка.

Проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців служби МНС присвячені дослідження: Г. Донецького, М. Козяра, М. Леві, С. Ловчана, В. Медведєва, І. Єфанова, І. Чурсіна та ін., в яких зазначається важливість мистецтва людського спілкування, що дає можливість уникати конфліктних ситуацій, непорозумінь. Враховуючи особливість роботи в умовах надзвичайних ситуацій: небезпека, дефіцит часу, особливості виконуваної роботи та її організації, відносна ізоляція, особлива відповідальність зумовлюють і загострюють проблеми якісної професійної підготовки майбутніх фахівців служби МНС.

Мета статті полягає в розгляді особливостей професійної підготовки майбутніх фахівців служби МНС, створення умов метою їхнього особистісного і професійного зростання.

Професійна майстерність, продуктивна діяльність фахівців МНС неможливі без творчої самореалізації, самовдосконалення особистості, невід'ємним компонентом яких є рефлексія, що виступає системоутворюючим чинником творчого процесу та служить механізмом, за допомогою якого здійснюється переосмислення змісту свідомості і діяльності майбутнього працівника МНС.

Пошук засобів, способів, методів, що сприяють професійному становленню, продуктивної діяльності й особистісному зростанню фахівців МНС, є гальною вимогою сьогодення.

В основу дослідження покладено:

- системно-діяльнісний підхід до вивчення психічних явищ, що передбачає розгляд структурного, функціонального та генетичного аспектів досліджуваного феномена в їх взаємозв'язку (І. Семенов, П. Гальперін, О. Леонтьєв та ін.);

- загальнопсихологічні теорії управління та прийняття рішень (П. Анохін, Б. Ломов, Г. Солнцева, Ю. Тихомиров та ін.);

- рефлексивно-творчий підхід до прийняття ефективних рішень (І. Семенов, С. Степанов та ін.)

Однією з актуальних задач у підготовці майбутніх фахівців служби МНС є вдосконалення їхньої психолого-педагогічної професійної підготовки. Сучасна професійна діяльність висуває підвищені вимоги до механізмів соціальної адаптації особистості, до особистісної саморегуляції, до якості і культури спілкування.

Сам процес професійної підготовки співробітників МНС становить складний багатоплановий різнорівневий процес, що включає в себе:

- оволодіння новими професійними знаннями, вміннями, навичками;

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

- формування професійних уявлень, установок, переконань;
- розвиток здатності до побудови професійної діяльності, її зміни та розвитку, зміни в ціннісно-смысловій сфері особистості;
- відхід від непродуктивних моделей, схем, шаблонів мислення, поведінки, спілкування і т. ін.

До того ж необхідно враховувати такі специфічні особливості співробітників МНС, як сформованість рутинних механізмів особистісної саморегуляції і механізмів професійної адаптації; наявність значного життєвого і професійного досвіду, представленого у вигляді установок, стереотипів, шаблонів, еталонів, умінь і навичок, наявність сформованої особистісної та професійної самооцінки, а також системи ціннісних орієнтацій. Необхідно зазначити, що різноманітність рефлексивних методів зумовлена специфічними цілями і завданнями, котрі розв'язуються в кожному конкретному випадку, що пояснює різноманіття проявів рефлексії (інтелектуальна, кооперативна, міжособистісна, особистісна тощо) у різноманітних сферах діяльності, в тому числі і в навчальній.

Таким чином, сама специфіка процесу професійної підготовки співробітників МНС, особливі завдання, що висувуються в навчальному процесі підготовки співробітників МНС, їхні особистісні особливості зумовлюють необхідність пошуку та розробки адекватних методів розвитку спеціальних рефлексивних здібностей студентів і курсантів.

Ураховуючи наявність проблемно-конфліктного змісту, як у самому процесі професійної підготовки співробітників МНС, так і в особистості майбутнього фахівця, що детермінує ініціацію різних рефлексивних процесів, і, в першу чергу, особистісної рефлексії. У той самий час активізація та функціонування особистісної рефлексії часто приводить до непродуктивних варіантів мислення, реагування, поведінки, що ускладнює засвоєння нових знань, умінь, зміну самого себе.

Тому необхідно розвивати той аспект особистісної рефлексії, який перетворює її в особливий конструктивний вид рефлексивної діяльності, що забезпечує розв'язання вищезначеної проблеми.

Відомо, що навчання і розвиток особистості взаємопов'язані, навчання детермінує розвиток.

Розглядаючи конкретний процес підготовки співробітників МНС, можна зазначити, що сама суть такої професійної діяльності вимагає особистісного розвитку людини, особистісного зростання, що пояснюється необхідністю зміни властивого йому типу взаємодії з іншими працівниками служби МНС в процесі професійного спілкування. Основною суттю даної професійної взаємодії повинна бути характеристика позитивного впливу на партнера, з яким відбувається спілкування в поєднанні зі здатністю ділового розв'язання наявної актуальної проблеми.

Формальне засвоєння нового типу взаємодії з метою ефективного та позитивного впливу на партнера зі спілкування неможливо без усвідомлення і розуміння співробітниками МНС своїх власних "впливів" на інших людей. І якщо шляхом активізації самопізнання і усвідомленої

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

саморегуляції можливо перетворення провідного типу взаємодії в більш оптимальний, то можна вважати ситуацію розвиваючою для особистості, яка веде до зміни низки особистісних характеристик. У зв'язку з тим, що самопізнання непросте і супроводжується усвідомленням, довільною саморегуляцією, тобто відбувається усвідомлене управління собою, "конструювання" себе, своєрідне розширення свідомості.

Однак і в цьому випадку подібні зміни, необхідність яких очевидна, не можуть реалізовуватися без оволодіння рефлексивними здібностями, що забезпечують продуктивний рефлексивний аналіз себе, своїх моделей поведінки, шаблонів і стереотипів, протиріч і конфліктів.

Освоєння нової професійної діяльності потребує актуалізації низки механізмів: продуктивного мислення (інтелектуальної рефлексії), саморегуляції (особистісної рефлексії), міжособистісної взаємодії (комунікативної рефлексії). Але в процесі цього досить часто включаються рутинні стереотипізовані форми реалізації цих механізмів і механізми психологічного захисту.

У зв'язку з цим до початку цілеспрямованого формування конструктивних моделей мислення, самопізнання, поведінки і саморегуляції, виявляється необхідним виявлення й усунення "обмежувачів" особистісного та професійного зростання. Є багато задач і ситуацій, для вирішення яких особистісна рефлексія є провідною. Значна кількість таких задач і ситуацій є не тільки в навчальній, а й в подальшій професійній діяльності у фахівців МНС. У зв'язку з цим виникає проблема з'ясування можливостей і конкретних шляхів реалізації цих можливостей з метою цілеспрямованого розвитку рефлексивних здібностей.

Вивчення закономірностей, особливостей розвитку рефлексивних здібностей у студентів і курсантів – це дослідження, в яких сам процес навчання співробітників МНС можна розглядати як своєрідну модель розвитку рефлексивних здібностей зрілої особистості, а саме конструктивної особистісної рефлексії.

У цих випадках сам процес професійної підготовки співробітників МНС є сприятливою ситуацією, що створює природні умови і можливості для виходу слухачів в рефлексивну позицію оглядового перегляду та переосмислення свого життєвого і професійного досвіду, формування нової професійної самосвідомості, що здійснюється за допомогою фахівців-викладачів навчальних закладів МНС.

Як свідчить досвід, найбільш ефективною педагогічною технологією у підготовці працівників служби МНС є побудова навчального процесу на діалогічній основі, спільній діяльності студентів, курсантів і викладачів, в процесі якої значна увага приділяється особистісній активності тих, що навчаються, що дозволяє в процесі професійної підготовки оволодівати певними комунікативними вміннями і навичками, змінювати стиль спілкування і поведінки, реалізовувати нові знання та вміння.

Таким чином, саме особистісна рефлексія забезпечує

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

переосмислення і збагачення новими знаннями, професійних умінь і навичок. Рефлексія себе і партнера із спілкування дозволяє також досягти взаєморозуміння в проблемній ситуації і як наслідок – ефективної міжособистісної взаємодії. Вона виступає основним механізмом внутрішнього зворотного зв'язку, забезпечуючи ефективність і успішність процесів самопізнання і саморегуляції.

Процес професійної підготовки співробітників МНС багатоплановий, складний, містить як зовнішні, так і внутрішні конфліктуотворюючі суперечності.

Наявність у співробітників МНС особистісного та професійного досвіду в процесі професійної підготовки відіграє як позитивну, так і негативну роль, внаслідок того, що цей досвід містить, жорсткі старі стереотипи, що заважають сприймати нову інформацію і формувати нові способи дій.

Найважливішим завданням у процесі професійної підготовки співробітників МНС є створення спеціальних умов для виявлення та усунення "обмежувачів" особистісного і професійного зростання, що має включати вбудовані в нього активні психолого-педагогічні рефлексивні методи, котрі дозволяють оволодіти спеціальністю і здійснити особистісне зростання та розвиток тих, хто навчається.

Таким чином, особистісна рефлексія є одним з компонентів цілісної системи рефлексивних здібностей, разом із інтелектуальною, комунікативною та іншими видами рефлексій і може в процесі регуляції рефлексивної діяльності виконувати як допоміжну, так і провідну роль, оптимізуючи інші види рефлексивної діяльності, забезпечуючи високий рівень реалізації поведінки, професійної діяльності та спілкування.

Література

1. Алексеев Н. Г. Методологические принципы проектирования образовательных систем / Н. Г. Алексеев // Проектирование в образовании: проблемы, поиски, решения: сб. науч. тр. – М.: Ин-т педагогич. инноваций РАО, 1994. – С. 20-23.
2. Карпов А. В. Психология рефлексивных механизмов деятельности / А. В. Карпов. – М.: Институт психологии РАН, 2004. – С. 15-20.
3. Щедровицкий Г. П. Рефлексия и её проблемы / Г. П. Щедровицкий // Рефлексивные процессы и управление, 2001. – Т. 1. – № 1.

Людмила Евсюкова

Особенности профессиональной подготовки будущих специалистов службы МЧС

Аннотация. В статье рассматривается проблема развития рефлексивных способностей у будущих специалистов службы МЧС, а также их профессионального становления, которое невозможно без собственной творческой самореализации, самосовершенствования. Важным в этих процессах есть рефлексия, которая выступает системообразующим фактором творческого процесса и служит механизмом получения, переосмысления сознательности и деятельности будущего работника службы МЧС.

Ключевые слова: профессиональное обучение, рефлексивные способности, рефлексия, самопознание, самореализация.

Lyudmila Yevsyukova
Peculiarities of professional training of theEmergency Situations Ministry future specialists

Summary. *Reflexive abilities development of the Emergency Situations Ministry specialists as well as the problem of their professional formation which is impossible without creative self-realization and improvement have been considered in the article. The author also determines reflection as an important system-creating factor of creative process, professional gain, consciousness re-comprehend and activity of Emergency Situations Ministry future employees.*

Key words: *professional training, reflexive abilities, reflection, self-cognition, self-regulation.*

УДК: 376:304:159.9

**Світлана Зінченко,
м. Київ**

**ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ТА НАВЧАННЯ В ДОРОСЛОМУ ВІЦІ:
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ**

На сучасному етапі в Україні все більше уваги приділяється розвитку освіти дорослих. Відповідно освіта дорослих стає важливим фактором соціально-психологічного розвитку особистості на всіх етапах її життєвого і професійного шляху. Адже у дорослих виникає необхідність постійного оновлення знань.

При цьому слід зважати на те, що дорослість є найтривалішим періодом життя людини, впродовж якого вона досягає найвищого рівня в розвитку Я-концепції, гармонії в собі й у взаємодії зі світом, у пізнанні й реалізації своїх можливостей, самостверджується у професії, суспільстві, облаштовує сімейне життя, піклується не тільки про себе, а й про своїх близьких. Неминучими стають для неї і різноманітні вікові кризи, спричинені послабленням психофізичних функцій, зниженням можливостей, зміною провідних видів діяльності, а також соціального статусу.

Проте не існує єдиних підходів щодо визначення терміну “доросла людина”. Це пояснюється тим, що залежно від розуміння самого суб’єкта процесу навчання, будується і теорія навчання, і його організація. Неможливо розглядати цей феномен без урахування соціальної, психологічної, педагогічної та інших точок зору [7].

У дослідженнях сучасних науковців І. Анциферової, С. Григор’єва, Д. Константиновського, Р. Коулі, Л. Лук’янової, Н. Ничкало, Д. Нолла, М. Ноулза, К. Роджерса, М. Удальцової навчання дорослих аналізується як особливий вид діяльності, як фактор, що посилює диференціацію та